

Záróvizsga
Tételminta magyar nyelv és irodalomból

1. változat

Tételminta nyelvészetből

I. Adott a következő mondat:

Ideje lenne elengedni a munka társadalmának az „aki nem dolgozik, ne is egyék” megközelítését, és észrevenni ennek a fenntarthatósággal kapcsolatos összefüggéseit.

a. Mi az alaktani felépítése az *egyék* szóalaknak? (Bontsa szóelemekre, és nevezze meg azokat pontosan!) **(0,5 pont)**

Minta: *dolgozik*: *dolg-* (többalakú, hangzóhiányos névszótő), *-oz* (igeK), *-ik* (E/3 ikes igei személyrag)

b. Keressen a mondatból egy-egy példát a következőkre:

- Főnévi csoporthoz járuló testes esetrag (Húzza alá a főnévi csoportot, és karikázza be az esetragot a fenti mondatban!) **(0,2 pont)**
- Szófajváltó képzővel ellátott szóalak **(0,15 pont)**

II. Adott a következő mondat:

*Azt **hiszem**, hogy János végül mégis Juliskát fogja feleségül venni, bár látszólag **enged** Mari alig leplezett elvárásainak.*

a. Tagolja a fenti összetett mondatot (finit) tagmondatokra, és nevezze meg pontosan a tagmondatok közötti viszonyt! **(0,5 pont)**

b. Keresse meg és tegye zárójelbe a félkövérrel kiemelt régenszekvenciák vonzatait! Húzza alá az alaptagokat! **(0,4 pont)**

Minta: *(Ez az új fejlesztésű, az eddigiek teljesítményét messze meghaladó biorobot) becsukott szemmel is **észrevesz** (minden puskázási vagy egyéb családi kísérletet).*

c. Keressen a megadott mondatban egy igemódosítót, és adja meg, hogy minek az igemódosítója! **(0,25 pont)**

d. Jelölje címkézett zárójelezéssel a 2. tagmondat diskurzusszerkezetét! **(0,5 pont)**

e. Mi a *venni* igenév alanya? **(0,25 pont)**

f. Írjon ki egy modális elemet a mondatból, és fogalmazza meg egy mondatban, hogy az adott modális elem miként jelzi, hogy nem egy aktuális, hanem egy lehetséges világállapotról van szó! **(0,25 pont)**

(Minta: *A nagykorú állampolgárok szavazhatnak. → szavazhatnak: a -hAt jelzi, hogy nem egy aktuális világállapotról van szó, hanem arról, hogy bizonyos szabályok alapján megengedett az eseményszerűség megvalósítása.)*

g. Az *enged* ige a fent megadott mondatban '(személy) vminek a hatására módosítja addigi magatartását, álláspontját; vmely hatásnak, külső v. belső szellemi erőnek megfelelően, ahhoz alkalmazkodva kezd cselekedni' jelentéssel szerepel. Az *enged* szóelőfordulásnak számos más jelentését is ismerjük, pl.: '(tárgy, test) könnyebben mozgíthatóvá lesz, ellenállása, feszsége csökken' (vö.: *Recseg az oszlop, enged a kötél.*); '(jég, fagy, fagyos talaj) olvadni, lágyulni kezd' (vö.: *Már enged a föld, nemsokára itt a tavasz.*) stb. Az itt említett három jelentéskategóriából kiindulva állapítsa meg (a megfelelő érvek kifejtésével), hogy a homonímia vagy a poliszémia szemantikai viszonya áll fenn az *enged* esetében! **(0,5 pont)**

III. A jakobsoni kommunikációs funkciók szerint mely szövegtípusokba sorolható be az alábbi Ady-vers? **(0,5 pont)**

2. Köcsköt az 'cigányában'.

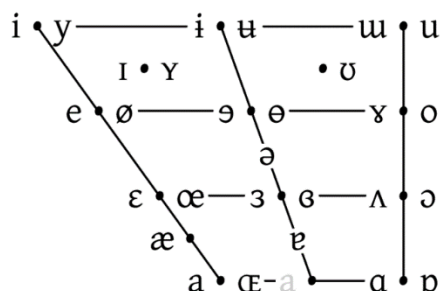
Milyen csónka ma a Föld,
Az éj milyen sivatag, néma,
Milyen szomorú vagyok én ma,
Milyen csónka ma a Föld.

Minden Egész eltörött,
Minden láng csak részben lobban,
Minden szerelem darabokban,
Minden Egész eltörött.

Fut velem egy rossz szerető,
Utána mintha jajzó székely,
Félig mely csönd is félig lármája,
Fut velem egy rossz szerető.

Ady Endre.

IV. A magánhangzók mely három képzési jegyét ábrázolja az IPA magánhangzó-trapéza és milyen módon? Melyik a negyedik képzési jegy, amit a trapéz nem ábrázol? (0,5 pont)

Tételmintairodalomból

Az alábbi legendarészletből emelje ki és értelmezze azokat a motívumokat, amelyek a korabeli (12. századi) európai királylegendák állandó elemeire emlékeztetnek, majd fejtse ki, hogyan válnak ezek egyedivé, helyi színezetűvé!

„4. Közben megszületett a fejedelem Istentől megjövendölt fia, akit a próféta szerint ismert az Úr, még mielőtt a méhben megfogant volna, és akinek, mielőtt megszületett, első vértanúja nevét adta. Ezt Isten kedveltje, Adalbert püspök, hite őszinteségeért a keresztség fehér ruhájába öltöztette, és ő lett lelki gyámola. Akkor az István nevet kapta; hisszük, hogy Isten is ezt akarta, mert ami „István” a görög nyelvben, „korona” a latin beszédben. Mivel Isten azt óhajtotta, hogy e világban is királyi hatalom koronázza, s a jövőben váltsa fel az örökké tartó boldogság koronájával, kijelölte őt az örök, el nem múló dicsőség elnyerésére.

Esztergom városában született, s már gyermekkorában teljességgel átítatta a grammatika tudománya. Nőtt a gyermek gyámolítva a gondos nevelésben, a kisdédévek elmúltával, miután a serdülőkor első lépcsőfokán átlépett, apja összehívta Magyarország főembereit és az utánuk következő rendet; a közös tárgyalás tanácsa szerint fiát, Istvánt a nép élére állította, hogy uralkodjék őutána, és ennek megerősítésére mindet külön-külön megeskette. Ezután betelven napjai az Úr megtestesülésének 997. esztendejében e világ haszontalan viszontagságait égi örömmel cserélte fel. És ugyanazon évben boldog Adalbert püspök Isten ígéjének hirdetése végett porosz földre lépett, majd ugyanott a vértanúság pálmájával koszorúztatott meg.” (Szent István király legendája Hartvik püspöktől)

Javítókulcs

- I. *Ideje lenne elengedni a munka társadalmának az „aki nem dolgozik, ne is egyék” megközelítését, és észrevenni ennek a fenntarthatósággal kapcsolatos összefüggéseit.*
 - Mi az alaktani felépítése az **egyék** szóalaknak (0,5 pont)
 - e- (többalakú, sz-v változatú ígető), -gy (felszólító mód jele), -ék (E/3 ikés igei személyrag, általános ragozás)
 - 0,15 a szóelemekre bontás – minden szóelem 0,01
 - 0,3 a szóelemek pontos megnevezése – minden szóelem 0,1
 - 0,05 – ha felismeri azt, hogy ikés igei személyragról van szó
 - Keressen a mondatból egy-egy példát a következőkre:

- Főnévi csoporthoz járuló testes esetrag (Húzza alá a főnévi csoportot, és karikázza be az esetragot a fenti mondatban!) 0,2 pont (bármelyik a félkövérek közül)
a munka társadalmának
az „aki nem dolgozik, ne is egyék” megközelítését
ennek
fenntarthatósággal (a névelő nem tartozik hozzá)
a fenntarthatósággal kapcsolatos összefüggéseit
- Szófajváltó képzővel ellátott szóalak: megközelítését, fenntarthatósággal, kapcsolatos, összefüggéseit, dolgozik (0,15 pont)

II.

a. Tagolja a fenti összetett mondatot (finit) tagmondatokra, és nevezze meg pontosan a tagmondatok közötti viszonyt! **(0,5 pont)**

*Azt **hiszem**, /1 János végül mégis Juliskát fogja feleségül venni,/2 bár látszólag **enged** Mari alig leplezett elvárásainak. /3*

– tagolás: $3 \cdot 0,05 = 0,15$

– viszonyok pontos megnevezése:

2. hogy kötőszós kategoriális (0,05) alárendelés (0,05), az 1-hez kapcsolódik (0,05) = **0,15**
 3. megengedő (0,05) független (0,05) alárendelés (0,05), az 1+2-höz kapcsolódik (0,05) = **0,2**
- ha csak a 2-höz kapcsolja, csak 0,025 pont jár 0,15 helyett, ha csak az 1-hez, arra a teljes pont).

b. Keresse meg és tegye zárójelbe a félkövérrel kiemelt régensek vonzatait! Húzza alá az alaptagokat! **(0,4 pont)**

*(Azt) **hiszem**, (János végül mégis Juliskát fogja feleségül venni), bár látszólag **enged** (Mari alig leplezett elvárásainak).*

Magyarázat:

1. *Vki hisz vmit* – itt a vki nincs kifejtve a mondatban, tehát nem kell semmit zárójelezni, a vmit pedig az utalószó + az alá beágyazott tagmondat. **(0,1 a szerk., és 0,1 az alaptag)**
Ha vki csak az utalószót jelöli meg, az az erre járó pont fele, vagyis 0,05.
2. *Vki enged vminek/vkinek* – itt a vki az előző mondatbeli Jánossal koreferens, de nincs kitéve a megfelelő névmás a tagmondatban, ezért nem kell semmit zárójelezni. A vkinek az az *enged* utáni teljes kifejezés, aminek az utolsó szava az alaptagja. **(0,1 a szerk., és 0,1 az alaptag)** Részpont nem jár részmegoldásra.

c. Keressen a megadott mondatban egy igemódosítót, és adja meg, hogy minek az igemódosítója! (0,25)

- *feleségül* – **0,125**

- az infinitívusznak/igenévnek/a vesz igének – **0,125**

d. Jelölje címkézett zárójelezéssel a 2. tagmondat diskurzusszerkezetét! (0,5 pont)

(_{TOP}János) végül mégis (_{PRED}(_{FOC}Juliskát) fogja feleségül venni).

Ha vki a Pred részének tekinti a *végül* és *mégis* adverbiumokat, azért nem jár pontlevonás.

A 2. tagmondat az, ami kell: **0,125**

Topik azonosítása: **0,125**

Pred azonosítása: **0,125**

Fókusz azonosítása: **0,125**

e. Mi a *venni* igenév alanya? (0,25 pont)

PRO alanya van, ami a FOG alanyától (János) kapja a referenciáját.

f. Írjon ki egy modális elemet a mondatból, és fogalmazza meg egy mondatban, hogy az adott modális elem miként jelzi, hogy nem egy aktuális, hanem egy lehetséges világállapotról van szó! **(0,25 pont)**

Valamelyik az alábbiak közül:

(*azt*) *hiszem* – jelzi, hogy csak a beszélő vélekedéséről van szó

látszólag – jelzi, hogy ez csak látszat (evidenciajelölő)

fogja feleségül venni – jelzi, hogy jövő idejű projekcióról van szó

modális elem azonosítása: **0,125**

leírás: **0,125**

g. Az itt említett három jelentéskategóriából kiindulva állapítsa meg (a megfelelő érvek kifejtésével), hogy a homonímia vagy a poliszémia szemantikai viszonya áll fenn az *enged* esetében! (0,5 pont)

- **0,2 pont:** ha a válaszból kiderül, hogy a vizsgázó ismeri a poliszémia és a homonímia fogalmát (poliszémia: egy lexémának két vagy több egymáshoz többé-kevésbé szorosan kapcsolódó jelentése van, egyetlen lexéma különböző egymással rokonítható jelentésekkel; homonímia: ugyanahhoz a hangsorhoz két vagy több teljesen különböző jelentés társul, több lexéma véletlenszerű alaki egybeesése.)

- annak ellenőrzése, hogy a különböző jelentésekben való előfordulásokkor egyazon szóként „viselkednek-e”, tehát a többlépéses módszer alkalmazása lépésenként (0,3 pont):

- **0,05:** az *enged* szóelőfordulások helyesírása nem különbözik, tehát nem zárható ki a poliszémia (ha különbözne, az arra utalhatna, hogy az írásbeliség konvenciói konzerváltak valamilyen lényegi különbséget, amiből arra lehetne következtetni, hogy nem poliszémiáról van szó);
- **0,05:** szófaji és morfológiai tulajdonságaik: azonos szófajúak, azonos alakú igei toldalékokkal elláthatók, tehát nem zárható ki a poliszémia;
- **0,1:** a beszélői nyelvérzék alapján annak ellenőrzése, hogy érez-e maga a beszélő (a vizsgázó) összefüggést (itt pl. szerkezeti vagy funkcióbeli hasonlóságot, metaforikus viszonyt) ezek között a jelentések között: ha a beszélő érzékel összefüggést, akkor egy poliszém lexémaként fogja fel az *enged* igét, ha nem, akkor számára homonim;
- **0,1:** a diakrón szempont megemlítése: érdemes ellenőrizni, hogy van-e etimológiai (diakrón) kapcsolat a különböző jelentésű *enged* szóelőfordulások közt, ugyanis ha a különböző jelentésű alakok egymástól függetlenül alakultak ki, esetleg különböző tövekből eredeztethetőek, akkor az kizárná a poliszémiát, és a homonímia mellett szolgáltatna érvet.

III. legalább öt kommunikációs funkció felsorolása indoklással ((5+5)x0,05 = **0,5 pont**).

- a) emotív: minden költői szöveg emotív, hiszen erőteljesen jelenik meg benne a kommunikációs modellbeli feladó személye, az első és az utolsó versszakban az E/1-es személyes névmás is szerepel („én”, „velem”).
- b) konatív: kevésbé hangsúlyos funkció, de minden vers valamelyest a címzettre irányul; a költő szomorúságának oka a második versszakban derül ki („minden szerelem darabokban”), a vers tehát a múzsához is szól; továbbá költői alkotásként a leendő befogadókhoz.
- c) poétikai: ez a legeggyértelműbb, versről lévén szó (itt felsorolhatók az alakzatok és a formai elemek, pl. 7 szótagos trochaikus és 9 szótagos jambikus sorok váltják egymást, ölelkező rímes, de az első és utolsó sor ismétlődése miatt az „A” önrím; stb.)
-) referenciális: megjelenik a szövegben a kontextus is, hiszen kiderülnek az utazás körülményei („fut velem egy rossz szekér”), valamint időjárási és napszaki viszonyok is („csonka hold”, „ma”, „éj”).
- e) metanyelvi: minden költői szöveg a kódra is irányul egyben, pl. a versformához való igazodásban; itt ráadásul egy helyesírási hiba önjavítása is megjelenik a harmadik versszakban: a „szállna” szót előbb egy „l”-lel írja Ady, majd kijavítja kettőre.
- f) fatikus: a kontaktus elsősorban formailag teremődik meg a versszakok első sorának ismétlésével, illetve magával a versszakokra bontással, ami biztosítja a szöveg globális kohézióját.

IV. 4x0,125 = 0,5 pont

A képzési jegyek felsorolása 0,1 pont elemenként, az indoklás 0,15 pont.

- a) A nyelv függőleges mozgása: a trapézban látható vízszintes vonalak által, négy szint különül el: így pl. az [i y u] magas, az [e ø o] középmagas, az [ɛ] középalsó, az [a ɒ] alsó nyelvvállású.
- b) A nyelv vízszintes mozgása: a függőleges és átlós vonalak által, így pl. az [i e ɛ] palatális (vagy elülső nyelvvállású), a román [i ə] és a magyar [a] centrális (vagy középső nyelvvállású), míg az [u o ɒ] alsó nyelvvállású.
- c) Az ajkak mozgása: a trapézban a (vízszintes és függőleges) képzési helyeket jelölő fekete pontoktól jobbra lévő szegmentum labiális (ajakkerekítéses), a balra lévő pedig illabiális (ajakréses), pl. a palatális és magas nyelvvállású [i] labiális párja az [y].
- d) Az időtartam: a magánhangzó-hosszúságot nem jeleníti meg a trapéz, mert nem minőségi, hanem mennyiségi tulajdonság. Az IPA-ban a szegmentumok hosszát utánuk tett kettőspont jelzi.

Nyelvészeti tétel: 4,5 pont

Irodalmi tétel: 4,5 pont

- a királylegendák motívumainak azonosítása: 2 p
- a motívumok helyi színezetének felismerése: 2 p
- (szak)nyelvi igényesség: 0,5 p

Megjelenés: 1 pont

Tételminta magyar nyelv és irodalomból

2. változat

Tételminta nyelvészetből

I. Adott a következő mondat:

Ideje lenne elengedni a munka társadalmának az „aki nem dolgozik, ne is egyék” megközelítését, és észrevenni ennek a fenntarthatósággal kapcsolatos összefüggéseit.

- I. Mi az alaktani felépítése az *egyék* szóalaknak? (Bontsa szóelemekre, és nevezze meg azokat pontosan!) **(0,5 pont)**

Minta: *dolgozik: dolg-* (többalakú, hangzóhiányos névszótő), *-oz* (igeK), *-ik* (E/3 ikes igei személyrag)

- II. Keressen a mondatból egy-egy példát a következőkre:

- Főnévi csoporthoz járuló testes esetrag (Húzza alá a főnévi csoportot, és karikázza be az esetragot a fenti mondatban!) **(0,2 pont)**
- Szófajváltó képzővel ellátott szóalak **(0,15 pont)**

II. Adott a következő mondat:

*Azt **hiszem**, hogy János végül mégis Juliskát fogja feleségül venni, bár látszólag **enged** Mari alig leplezett elvárásainak.*

- a. Tagolja a fenti összetett mondatot (finit) tagmondatokra, és nevezze meg pontosan a tagmondatok közötti viszonyt! **(0,5 pont)**

- b. Keresse meg és tegye zárójelbe a félkövérrel kiemelt régensek vonzatait! Húzza alá az alaptagokat! **(0,4 pont)**

Minta: *(Ez az új fejlesztésű, az eddigiek teljesítményét messze meghaladó biorobot) becsukott szemmel is **észrevesz** (minden puskázási vagy egyéb csalási kísérletet).*

- c. Keressen a megadott mondatban egy igemódosítót, és adja meg, hogy minek az igemódosítója! **(0,25 pont)**

- d. Jelölje címkézett zárójelezéssel a 2. tagmondat diskurzusszerkezetét! **(0,5 pont)**

- e. Mi a *venni* igenév alanya? **(0,25 pont)**

- f. Írjon ki egy modális elemet a mondatból, és fogalmazza meg egy mondatban, hogy az adott modális elem miként jelzi, hogy nem egy aktuális, hanem egy lehetséges világállapotról van szó! **(0,25 pont)**

(Minta: *A nagykorú állampolgárok szavazhatnak. → szavazhatnak: a -hAt jelzi, hogy nem egy aktuális világállapotról van szó, hanem arról, hogy bizonyos szabályok alapján megengedett az eseményszerűség megvalósítása.)*

g. Az *enged* ige a fent megadott mondatban '(személy) vminek a hatására módosítja addigi magatartását, álláspontját; mely hatásnak, külső v. belső szellemi erőnek megfelelően, ahhoz alkalmazkodva kezd cselekedni' jelentéssel szerepel. Az *enged* szóelőfordulásnak számos más jelentését is ismerjük, pl.: '(tárgy, test) könnyebben mozdíthatóvá lesz, ellenállása, feszsége csökken' (vö.: *Recseg az oszlop, enged a kötél.*); '(jég, fagy, fagyos talaj) olvadni, lágyulni kezd' (vö.: *Már enged a föld, nemsokára itt a tavasz.*) stb. Az itt említett három jelentéskategóriából kiindulva állapítsa meg (a megfelelő érvek kifejtésével), hogy a homonímia vagy a poliszémia szemantikai viszonya áll fenn az *enged* esetében! (0,5 pont)

III. A jakobsoni kommunikációs funkciók szerint mely szövegtípusokba sorolható be az alábbi Ady-vers? (0,5 pont)

2. Köcsi-ut az 'éjszakában'.

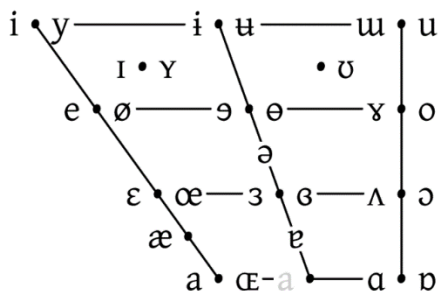
Milyen csonka ma a Föld,
Az éj milyen sivatag, néma,
Milyen szomorú vagyok én ma,
Milyen csonka ma a Föld.

Minden Egész eltörött,
Minden láng csak részben lobban,
Minden szerelem darabokban,
Minden Egész eltörött.

Fut velem egy rossz szerető,
Utána mintha jajgo szalma,
Félig mely csend is félig lármája,
Fut velem egy rossz szerető.

Ady Endre.

IV. A magánhangzók mely három képzési jegyét ábrázolja az IPA magánhangzó-trapéza és milyen módon? Melyik a negyedik képzési jegy, amit a trapéz nem ábrázol? (0,5 pont)

Tételminta irodalomból

Az alábbi versrészletek elemzésével mutassa be a bárdköltői magatartás különféle megszólalási módjait.

Ó ti! kiknek szívek örök búa merült,
Ím, reménytek nem várt víg napja felderült;
Ím, az igazságnak terjednek sugári;
Dőlnek a babona fertelmes oltári,
Melyek a setéség fene bálványának
Annyi századoktól vérrel áradának.
Ama dicső nemzet felkelt ím egészen,
Mely a két világnak megváltója lészen,
S melynek már láncoktól szabad vitéz karja
Mutatja, mit tehet egy nép, ha - akarja!

(Batsányi János: A látó)

Ébreszd fel alvó nemzeti lelkedet!
Ordítson orkán, jöjön ezer veszély,
Nem félek. A kürt harsogását,
A nyihogó paripák szökését

Bátran vigyázom. Nem sokaság, hanem
Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat.
Ez tette Rómát föld urává,
Ez Marathont s Budavárt hiressé.

(Berzsenyi Dániel: A magyarokhoz)

Előre hát mind, aki költő,
A néppel tűzön-vízen át!
Átok reá, ki elhajítja
Kezéből a nép zászlaját.
Átok reá, ki gyávaságból

Vagy lomhaságból elmarad,
Hogy, míg a nép küzd, fárad, izzad,
Pihenjen ő árnyék alatt!

(Petőfi Sándor: A XIX. század költői)

Javítókulcs

- I. *Ideje lenne elengedni a munka társadalmának az „aki nem dolgozik, ne is egyék” megközelítését, és észrevenni ennek a fenntarthatósággal kapcsolatos összefüggéseit.*
- Mi az alaktani felépítése az *egyék* szóalaknak (0,5 pont)
e- (többalakú, sz-v változatú igető), -gy (felszólító mód jele), -ék (E/3 ikes igei személyrag, általános ragozás)
0,15 a szóelemekre bontás – minden szóelem 0,01
0,3 a szóelemek pontos megnevezése – minden szóelem 0,1
0,05 – ha felismeri azt, hogy ikes igei személyragról van szó
 - Keressen a mondatból egy-egy példát a következőkre:
 - Főnévi csoporthoz járuló testes esetrag (Húzza alá a főnévi csoportot, és karikázza be az esetragot a fenti mondatban!) 0,2 pont (bármelyik a félkövérek közül)
a munka társadalmának
az „aki nem dolgozik, ne is egyék” megközelítését
ennek
fenntarthatósággal (a névelő nem tartozik hozzá)
a fenntarthatósággal kapcsolatos összefüggéseit
 - Szófajváltó képzővel ellátott szóalak: *megközelítését, fenntarthatósággal, kapcsolatos, összefüggéseit, dolgozik* (0,15 pont)

II.

a. Tagolja a fenti összetett mondatot (finit) tagmondatokra, és nevezze meg pontosan a tagmondatok közötti viszonyt! (0,5 pont)

Azt hiszem, /1 János végül mégis Juliskát fogja feleségül venni,/2 bár látszólag enged Mari alig leplezett elvárásainak. /3

– tagolás: $3 \cdot 0,05 = 0,15$

– viszonyok pontos megnevezése:

4. hogy kötőszós kategoriális (0,05) alárendelés (0,05), az 1-hez kapcsolódik (0,05) = 0,15

5. megengedő (0,05) független (0,05) alárendelés (0,05), az 1+2-höz kapcsolódik (0,05) = 0,2

- ha csak a 2-höz kapcsolja, csak 0,025 pont jár 0,15 helyett, ha csak az 1-hez, arra a teljes pont).

b. Keresse meg és tegye zárójelbe a félkövérrel kiemelt régenszek vonzatait! Húzza alá az alaptagokat! (0,4 pont)

(Azt) hiszem, (János végül mégis Juliskát fogja feleségül venni), bár látszólag enged (Mari alig leplezett elvárásainak).

Magyarázat:

3. *Vki hisz vmit* – itt a vki nincs kifejtve a mondatban, tehát nem kell semmit zárójelezni, a vmit pedig az utalószó + az alá beágyazott tagmondat. **(0,1 a szerk., és 0,1 az alaptag)**
Ha vki csak az utalószót jelöli meg, az az erre járó pont fele, vagyis 0,05.
4. *Vki enged vminek/vkinek* – itt a vki az előző mondatbeli Jánossal koreferens, de nincs kitéve a megfelelő névmás a tagmondatban, ezért nem kell semmit zárójelezni. A vkinek az az *enged* utáni teljes kifejezés, aminek az utolsó szava az alaptagja. **(0,1 a szerk., és 0,1 az alaptag)** Részpont nem jár rész megoldásra.

c. Keressen a megadott mondatban egy igemódosítót, és adja meg, hogy minek az igemódosítója! (0,25)

- *feleségül* – **0,125**

- az infinitívusznak/igenévnek/a *vesz* igének – **0,125**

d. Jelölje címkézett zárójelezéssel a 2. tagmondat diskurzusszerkezetét! (0,5 pont)

(*TOP*János) *végül mégis* (*PRED*(*FOC*Juliskát) *fogja feleségül venni*).

Ha vki a Pred részének tekinti a *végül* és *mégis* adverbiumokat, azért nem jár pontlevonás.

A 2. tagmondat az, ami kell: **0,125**

Topik azonosítása: **0,125**

Pred azonosítása: **0,125**

Fókusz azonosítása: **0,125**

e. Mi a *venni* igenév alanya? (0,25 pont)

PRO alanya van, ami a FOG alanyától (János) kapja a referenciáját.

f. Írjon ki egy modális elemet a mondatból, és fogalmazza meg egy mondatban, hogy az adott modális elem miként jelzi, hogy nem egy aktuális, hanem egy lehetséges világállapotról van szó! **(0,25 pont)**

Valamelyik az alábbiak közül:

(*azt*) *hiszem* – jelzi, hogy csak a beszélő vélekedéséről van szó

látszólag – jelzi, hogy ez csak látszat (evidenciajelölő)

fogja feleségül venni – jelzi, hogy jövő idejű projekcióról van szó

modális elem azonosítása: **0,125**

leírás: **0,125**

g. Az itt említett három jelentéskategóriából kiindulva állapítsa meg (a megfelelő érvek kifejtésével), hogy a homonímia vagy a poliszémia szemantikai viszonya áll fenn az *enged* esetében! (0,5 pont)

- **0,2 pont:** ha a válaszból kiderül, hogy a vizsgázó ismeri a poliszémia és a homonímia fogalmát (poliszémia: egy lexémának két vagy több egymáshoz többé-kevésbé szorosan kapcsolódó jelentése van, egyetlen lexéma különböző egymással rokonítható jelentésekkel; homonímia: ugyanahhoz a hangsorhoz két vagy több teljesen különböző jelentés társul, több lexéma véletlenszerű alaki egybeesése.)

- annak ellenőrzése, hogy a különböző jelentésekben való előfordulásokkor egyazon szóként „viselkednek-e”, tehát a többlépéses módszer alkalmazása lépésenként (0,3 pont):

- **0,05:** az *enged* szóelőfordulások helyesírása nem különbözik, tehát nem zárható ki a poliszémia (ha különbözne, az arra utalhatna, hogy az írásbeliség konvenciói konzerváltak valamilyen lényegi különbséget, amiből arra lehetne következtetni, hogy nem poliszémiáról van szó);
- **0,05:** szófaji és morfológiai tulajdonságaik: azonos szófajúak, azonos alakú igei toldalékokkal elláthatók, tehát nem zárható ki a poliszémia;
- **0,1:** a beszélői nyelvérzék alapján annak ellenőrzése, hogy érez-e maga a beszélő (a vizsgáló) összefüggést (itt pl. szerkezeti vagy funkcióbeli hasonlóságot, metaforikus viszonyt) ezek között a jelentések között: ha a beszélő érzelik összefüggést, akkor egy poliszém lexémaként fogja fel az *enged* igét, ha nem, akkor számára homonim;
- **0,1:** a diakrón szempont megemléltése: érdemes ellenőrizni, hogy van-e etimológiai (diakrón) kapcsolat a különböző jelentésű *enged* szóelőfordulások közt, ugyanis ha a különböző jelentésű alakok egymástól függetlenül alakultak ki, esetleg különböző tövekből eredeztethetőek, akkor az kizárná a poliszémiát, és a homonímia mellett szolgáltatna érvet.

III. legalább öt kommunikációs funkció felsorolása indoklással ((5+5)x0,05 = 0,5 pont).

- a) emotív: minden költői szöveg emotív, hiszen erőteljesen jelenik meg benne a kommunikációs modellbeli feladó személye, az első és az utolsó versszakban az E/1-es személyes névmás is szerepel („én”, „velem”).
- b) konatív: kevésbé hangsúlyos funkció, de minden vers valamelyest a címzettre irányul; a költő szomorúságának oka a második versszakban derül ki („minden szerelem darabokban”), a vers tehát a múzsához is szól; továbbá költői alkotásként a leendő befogadókhoz.
- c) poétikai: ez a legegységértelműbb, versről lévén szó (itt felsorolhatók az alakzatok és a formai elemek, pl. 7 szótagos trochaikus és 9 szótagos jambikus sorok váltják egymást, ölelkező rímes, de az első és utolsó sor ismétlődése miatt az „A” önrím; stb.)
-) referenciális: megjelenik a szövegben a kontextus is, hiszen kiderülnek az utazás körülményei („fut velem egy rossz szekér”), valamint időjárási és napszaki viszonyok is („csónka hold”, „ma”, „éj”).
- e) metanyelvi: minden költői szöveg a kódra is irányul egyben, pl. a versformához való igazodásban; itt ráadásul egy helyesírási hiba önjavítása is megjelenik a harmadik versszakban: a „szállna” szót előbb egy „l”-lel írja Ady, majd kijavítja kettőre.
- f) fatikus: a kontaktus elsősorban formailag teremthető meg a versszakok első sorának ismétlésével, illetve magával a versszakokra bontással, ami biztosítja a szöveg globális kohézióját.

IV. 4x0,125 = 0,5 pont

A képzési jegyek felsorolása 0,1 pont elemenként, az indoklás 0,15 pont.

- a) A nyelv függőleges mozgása: a trapézban látható vízszintes vonalak által, négy szint különül el: így pl. az [i y u] magas, az [e ø o] középmagas, az [ɛ] középalsó, az [a ɒ] alsó nyelvállású.
- b) A nyelv vízszintes mozgása: a függőleges és átlós vonalak által, így pl. az [i e ɛ] palatális (vagy elülső nyelvállású), a román [i ə] és a magyar [a] centrális (vagy középső nyelvállású), míg az [u o ɒ] alsó nyelvállású.
- c) Az ajkak mozgása: a trapézban a (vízszintes és függőleges) képzési helyeket jelölő fekete pontoktól jobbra lévő szegmentum labiális (ajakkerekítéses), a balra lévő pedig illabiális (ajakréses), pl. a palatális és magas nyelvállású [i] labiális párja az [y].
- d) Az időtartam: a magánhangzó-hosszúságot nem jeleníti meg a trapéz, mert nem minőségi, hanem mennyiségi tulajdonság. Az IPA-ban a szegmentumok hosszát utánuk tett kettőspont jelzi.

Nyelvészeti tétel: 4,5 pont

Irodalom tétel: 4,5 pont

- A bárdköltői szerepminta általános bemutatása 2,5 p.
- A versbeszélő eltérő pozicionáltsága 1 p.
- A múlt és jövő ábrázolásának eltérései 0,5 p.
- Fogalomhasználat helyessége 0,5 p.

Megjelenés: 1 pont

Tételminta magyar nyelv és irodalomból

3. változat

Tételminta nyelvészetből

I. Adott a következő mondat:

Ideje lenne elengedni a munka társadalmának az „aki nem dolgozik, ne is egyék” megközelítését, és észrevenni ennek a fenntarthatósággal kapcsolatos összefüggéseit.

II. Mi az alaktani felépítése az *egyék* szóalaknak? (Bontsa szóelemekre, és nevezze meg azokat pontosan!) **(0,5 pont)**

Minta: *dolgozik*: *dolg-* (többalakú, hangzóhiányos névszótő), *-oz* (igeK), *-ik* (E/3 ikes igei személyrag)

III. Keressen a mondatból egy-egy példát a következőkre:

- Főnévi csoporthoz járuló testes esetrag (Húzza alá a főnévi csoportot, és karikázza be az esetragot a fenti mondatban!) **(0,2 pont)**
- Szófajváltó képzővel ellátott szóalak **(0,15 pont)**

II. Adott a következő mondat:

*Azt **hiszem**, hogy János végül mégis Juliskát fogja feleségül venni, bár látszólag **enged** Mari alig leplezett elvárásainak.*

a. Tagolja a fenti összetett mondatot (finit) tagmondatokra, és nevezze meg pontosan a tagmondatok közötti viszonyt! **(0,5 pont)**

b. Keresse meg és tegye zárójelbe a félkövérral kiemelt régensek vonzatait! Húzza alá az alaptagokat! **(0,4 pont)**

Minta: *(Ez az új fejlesztésű, az eddigiek teljesítményét messze meghaladó biorobot) becsukott szemmel is észrevesz (minden puskázási vagy egyéb családi kísérletet).*

c. Keressen a megadott mondatban egy igemódosítót, és adja meg, hogy minek az igemódosítója! **(0,25 pont)**

d. Jelölje címkézett zárójelezéssel a 2. tagmondat diskurzusszerkezetét! **(0,5 pont)**

e. Mi a *venni* igenév alanya? **(0,25 pont)**

f. Írjon ki egy modális elemet a mondatból, és fogalmazza meg egy mondatban, hogy az adott modális elem miként jelzi, hogy nem egy aktuális, hanem egy lehetséges világállapotról van szó! **(0,25 pont)**

(Minta: *A nagykorú állampolgárok szavazhatnak.* → *szavazhatnak*: a *-hAt* jelzi, hogy nem egy aktuális világállapotról van szó, hanem arról, hogy bizonyos szabályok alapján megengedett az eseményszerűség megvalósítása.)

g. Az *enged* ige a fent megadott mondatban ‘(személy) vminek a hatására módosítja addigi magatartását, álláspontját; mely hatásnak, külső v. belső szellemi erőnek megfelelően, ahhoz alkalmazkodva kezd cselekedni’ jelentéssel szerepel. Az *enged* szóelőfordulásnak számos más jelentését is ismerjük, pl.:

‘(tárgy, test) könnyebben mozgíthatóvá lesz, ellenállása, feszessége csökken’ (vö.: *Recseg az oszlop, enged a kötél.*); ‘(jég, fagy, fagyos talaj) olvadni, lágyulni kezd’ (vö.: *Már enged a föld, nemsokára itt a tavasz.*) stb. Az itt említett három jelentéskategóriából kiindulva állapítsa meg (a megfelelő érvek kifejtésével), hogy a homonímia vagy a poliszémia szemantikai viszonya áll fenn az *enged* esetében! **(0,5 pont)**

III. A jakobsoni kommunikációs funkciók szerint mely szövegtípusokba sorolható be az alábbi Ady-vers? **(0,5 pont)**

2. Kocsi-ut az 'ejzariában'.

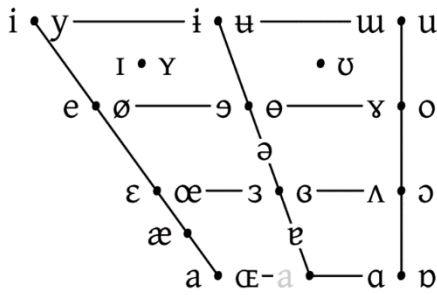
Milyen csónka ma a Föld,
Az éj milyen sivatag, néma,
Milyen szomorú vagyok én ma,
Milyen csónka ma a Föld.

Minden Egész eltörött,
Minden láng csak részben lobban,
Minden szerelem darabokban,
Minden Egész eltörött.

Fut velem egy rossz szerető,
Utána mintha jajzós szatna
Félig mely csend is félig lármája,
Fut velem egy rossz szerető.

Ady Endre.

IV. A magánhangzók mely három képzési jegyét ábrázolja az IPA magánhangzó-trapéza és milyen módon? Melyik a negyedik képzési jegy, amit a trapéz nem ábrázol? **(0,5 pont)**

Tétel minta irodalomból

„... az az alapelv tűnik számomra elfogadhatónak (*gesund*), hogy a költészetet ne tudósoknak szánt tudományos titkosírásnak tekintsük, hanem egy a nyelvközösség alapján közös világhoz tartozók számára rendelt dolognak (*Sache*), amely világban a költő éppúgy otthon van, mint hallgatója vagy olvasója.”

(GADAMER, Hans-Georg, *Ki vagyok Én, és ki vagy Te? (Kommentár Paul Celan verseinek*

Atemkristall című ciklusához)

Értelmezze a fenti idézetet Gadamer tanulmányának kontextusában, és fejtse ki, hogy ezt az alapelvet elfogadva miképpen határozható meg a műértelmezés rendeltetése!

Nyelvészeti tétel: 4,5 pont

Irodalmi tétel: 4,5 pont

- az idézet tanulmánybeli kontextusának vázolása: 2 p
- az idézett alapelv alkalmazása a műértelmezés rendeltetését illetően: 2 p
- (szak)nyelvi igényesség: 0.5 p

Megjelenés: 1 pont

Záróvizsga-tematika nyelvészetből¹

I. Szemantika

1. Szemantikai és pragmatikai/kommunikációs jelentés
2. (Lexikális) jelentésviszonyok: szinonímia; hiponímia és hiperonímia; kizáró ellentét (ellentmondás) és antonímia; homonímia és poliszmia
3. A mondat külső időszerkezete

Szakirodalom:

Pethő József: *Jelentéstan*. Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2004. (Web: <http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Magyar/107Peth%F5/JELTANVEGLEG.pdf>):

- Szemantika és pragmatika: 28–33.
- Poliszmia és homonímia: 54–62.
- A szinonímia: 71–74.

Kiefer Ferenc: A strukturális szemantika. In uő: *Jelentéselmélet*. Corvina, Budapest, 2007, 26–30.

Kiefer Ferenc: A mondat külső időszerkezete. In uő: *Aspektus és akcióminőség. Különös tekintettel a magyar nyelvre*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006, 16–21.

II. Lexikológia

1. A szó- és kifejezőkészlet egységei: a lexéma és fajtái (elemi lexéma, szerkesztett lexéma), a frazéma és fajtái (a szokványos kifejezőmód, a szólás, a szóláshasonlat, a közmondás, a szállóige)
2. A szókészlet eredet szerinti tagolódása: az ősi, alapnyelvi szavak, a belső keletkezésű szavak, a kölcsönszavak (a jövevényszavak, az idegen szavak, a tükörfordítások), az ismeretlen eredetű szavak, illetve csoportjaik
3. A szókészlet belső nyelvváltozatok szerinti tagolódása: a köznyelvi szavak, a nyelvjárási szavak (különös tekintettel a tájszavakra), a szaknyelvi szavak (különös tekintettel szakszavakra), illetve csoportjaik
4. A szókészlet változásai: az archaizmusok, a neologizmusok

Szakirodalom:

Bokor József: Szókészlettan. In A. Jászó Anna (szerk.): *A magyar nyelv könyve*. Trezor Kiadó, Budapest, 2007, 163–196.

III. Alaktan és mondattan (I–II.)

1. Gyakorlatok a mai magyar nyelv alaktana és szófajtana köréből
2. A szituációs és nézőponti aspektus kategóriái
3. A mondatfajták szintaktikai problémái
4. Az egyszerű mondat szerkezete
5. A magyar mondat topik-predikátum tagolódása

¹ A záróvizsga-tételek feladatok formájában kérdeznak rá az itt felsorolt témákra. A szakirodalmi tételek, amelyekhez nem szerepel link a nyelvészeti tematikában, kivétel nélkül mind elérhetők a BBTE BTK Hungarológiai Könyvtárában, illetve online formátumban a Központi Egyetemi Könyvtár BBTE – egyetemi bibliográfiák platformján (érvényes könyvtári belépővel).

6. Semleges és nemsemleges mondatok

7. Összetett mondatok

Szakirodalom:

É. Kiss Katalin, Siptár Péter, Kiefer Ferenc: *Új magyar nyelvtan*. I. rész: Mondattan. Budapest, Osiris, 2003, 17–62, 83–105.

- 1. A mondattan tárgya és alapfogalmai
- 2. A mondat topik-predikátum tagolódása
- 3. A predikátum belső szerkezete
- 4. A főneves kifejezés
- 9. Az alárendelő összetett mondat

Kádár Edit: *Alaktan és szófajtan*. Egyetemi Műhely Kiadó / Bolyai Társaság, Kolozsvár, 2007, 22–30, 34–42, 43–66, 68–70, 78–110, 132–162, 170–195, 204–213, 222–247, 252–274, 284–307.

Web: <https://www.bolyait.ro/wp-content/uploads/2022/09/Kadar-Edit-Alaktan-es-szofajtan.pdf>

Kádár Edit szerk.: *Feladatbank az anyanyelvi órák tervezéséhez V–VIII. osztályban*. 2. kötet. Kolozsvár, Ábel Kiadó. http://hunlang.lett.ubbcluj.ro/data/Feladatbank_2.pdf

Németh Boglárka: A magyar aspektusrendszer. In uő: *Az aspektus a magyar nyelvben*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2012, 78–110. Web:

http://hunlang.lett.ubbcluj.ro/data/segedanyagok/Nemeth%20Boglarka_Az%20aspektus%20a%20magyar%20nyelvben_Tinta_78-110.pdf

IV. Szövegtan

1. Szövegtipológia a kommunikáció funkciója, színtere, kapcsolata és típusa szerint
2. Textológiaelmélet: konnexió, kohézió és koherencia
3. Filológia: a gyakorlati szövegtan elemei, segédtudományai, egy kódex felépítése

Szakirodalom:

Hargittay Emil (szerk.). *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*. Budapest, Universitas, 2003, 93–113, 132–146, 306–319. <https://mek.oszk.hu/18000/18020/18020.pdf>

Szikszainé Nagy Irma. *Leíró magyar szövegtan*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999, 17–25, 38–53, 137–156, 161–195, 200–235, 242–260.

Tematika a záróvizsgához irodalomból

Primér irodalom:

- A dinasztikus szentség legendairodalma Magyarországon: az Árpád-házi szentek legendái (Szent István és Szent Margit) <http://sermones.elte.hu/szovegkiadasok/magyarul/madasszgy/>
- Zrínyi Miklós Syrena-kötete és a Mátyás király életéről való elmélkedések http://oszkdk.oszk.hu/storage/00/00/68/48/dd/1/RMK_I_0842.pdf
- A bárdköltői szerephagyomány a 18-19. század lírájában (Batsányi János, Berzsenyi Dániel, Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor vonatkozó versei).
- Mikszáth Kálmán: Beszterce ostroma https://szovegtar.iti.mta.hu/site/assets/files/24661/mkom06-r06-mikszath_1957b.pdf
- Jókai Mór: Egy magyar nábob (https://szovegtar.iti.mta.hu/site/assets/files/24495/jmom-r05-jokai_1962b.pdf és https://szovegtar.iti.mta.hu/site/assets/files/24497/jmom-r06-jokai_1962b.pdf)
- Arany János: Toldi-trilógia, Bolond Istók, Vojtina-levelek, Hídvadás, Mint egy alélt vándor..., Sejtelem, Fiamnak <https://szovegtar.iti.mta.hu/hu/szerzok/arany-j%C3%A1nos/?solid=1>
- Ady Endre költészete <https://mek.oszk.hu/00500/00588/>
- Kosztolányi Dezső: Esti Kornél <https://mek.oszk.hu/00700/00744/>
- Nemes Nagy Ágnes: Balaton, Paradicsomkert, Fák, Egy pályaudvar átalakítása, Között, Hasonlat. https://reader.dia.hu/document/Nemes_Nagy_Agnes-Nemes_Nagy_Agnes_osszegyujtott_versei-1164
- Weöres Sándor: Psyché <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/magyar/weores/psyche/psyche.htm>

Szakirodalom:

- Klaniczay Gábor, Az uralkodók szentsége a középkorban. Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek, Balassi Kiadó, 2000. https://www.academia.edu/9951021/Az_uralkod%C3%B3k_szents%C3%A9ge_a_k%C3%B6z%C3%A9pkorban_Magyar_dinasztikus_szentkultuszok_%C3%A9s_eur%C3%B3pai_modellek
- Szörényi László: *A szerkesztett verskötet mint a szerző ifjúkori önarcképe. 1651: Adriai tengerenec Syrenaia*: Groff Zrínyi Miklós, in: *A magyar irodalom története*, I., szerk. Jankovits László, Orlovsky Géza, Bp., Gondolat, 2007, 467–486. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_542_03_A_magyar_irodalom_tortenetei_1/ch41.html
- Pálffy Géza: Költő és hadvezér? A politikus, katona és költő-író Zrínyi Miklós különféle lojalitásai és identitásai, *Hadtörténelmi Közlemények*, 2014/4, 867–880. http://epa.oszk.hu/00000/00018/00033/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_2014_4_0867-0880.pdf
- Vaderna Gábor: Bárdköltészet, in. *Uő: A költészet születése*, Universitas Kiadó, Bp., 2017, 387-455. (Elérhető az egyetemi könyvtár honlapján: <https://public-view.bcucuj.ro>.)
- Gintli Tibor (főszerk.): *Magyar irodalom*, Akadémiai Kiadó, Bp., 2010, 336-339, 348-352, 443-447, 454-457. (Elérhető az egyetemi könyvtár honlapján: <https://public-view.bcucuj.ro>.)
- T. Szabó Levente, Mikszáth, a kételkedő modern. Történelmi és társadalmi reprezentációk Mikszáth Kálmán prózapoétikájában, L'Harmattan, Budapest, 2007. (Ligatura Könyvek 3.) 13–31., 95–144. <https://ubbcluj.academia.edu/LeventeTSzab%C3%B3>

- Hansági Ágnes, *Tárca – regény – nyilvánosság: Jókai Mór és a magyar tárcaregény kezdetei*, Ráció Kiadó, Budapest, 2014, 175-195.(a IV. fejezet 1-3. alfejezete)

- Gintli Tibor: A lírai nyelv változatai. Ady Endre. In: Magyar irodalom. Főszerk. Gintli Tibor. Akadémiai, Budapest, 2010. 762–770. <http://hunlit.lett.ubbcluj.ro/data/zarovizsga/gintli%20ady.pdf>

- Szegedy-Maszák Mihály: A regényszerűség meghaladása. 1933: Kosztolányi Dezső: Esti Kornél. In: A magyar irodalom története III. Gondolat, Budapest, 2007. 230–244.
(https://irodalom.oszk.hu/villanyspenot/#!/fejezetek/6x6Ly_rBS-S-XCmskcB9Ig)

- Hans-Georg Gadamer: Ki vagyok Én és ki vagy Te? (Kommentár Paul Celan *Atemkristall* című ciklusához). In: Bókay - Vilcsék et alii: A posztmodern irodalomtudomány kialakulása. Szöveggyűjtemén. Osiris Kiadó, Bp., 2002. <https://www.szaktars.hu/osiris/view/bokay-antal-vilcsék-bela-szamosi-gertrud-sari-laszlo-szerk-a-posztmodern-irodalomtudomany-kialakulasa-a-posztstrukturalizmustol-a-posztkolonialitasig-szoveggyujtemeny-osiris-tankonyvek-2002/?query=posztmodern%20irodalomtudom%C3%A1ny%20kialakul%C3%A1sa&pg=0&layout=s>

- Berszán István: „*Mégiscsak föld van itt alul, mindenek ellenére föld*”. Nemes Nagy Ágnes költészetének ökokritikai olvasata, Alföld, 2017/11. P. 81–97.
(http://epa.oszk.hu/00000/00002/00222/pdf/EPA00002_alfold_2017_11_081-097.pdf)